

ÇOCUKLARDA (8-11 YAŞ) ALGILANAN STRES ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE UYARLAMA ÇALIŞMASI*

Öğr. Gör. Dr. Tuncay ORAL
Pamukkale Üniversitesi Kale MYO
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
toral@pau.edu.tr

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5039-9812>

Öğr. Gör. Ceyhan ERSAN
Pamukkale Üniversitesi Kale MYO
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
ceyhune@pau.edu.tr

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7775-2292>

Öz

Bu çalışmanın amacı Snoeren-Hoefnagels (2014) tarafından geliştirilen Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin bir grup öğrenci üzerinde Türkçeye uyarlama çalışmasının yapılmasıdır. Araştırmaya Denizli ilinde öğrenim gören 380 öğrenci katılmıştır. Doğrulamalı faktör analizi sonuçları orijinal formda olduğu gibi tek faktörlü yapının iyi uyum verdiğini göstermiştir ($\chi^2/sd=1,58$, $p>.001$, $RMSEA=.039$, $RMR=.03$, $GFI=.98$, $AGFI=.96$, $CFI=.97$). Ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyon katsayıları .34 ile .54 arasında değerlere sahiptir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .76 ve test-tekrar test korelasyonu .71 olarak bulunmuştur. ÇASÖ'nün ölçüt bağımlı geçerliği için yapılan hesaplamalara göre ölçeğin depresyon ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye ($r=.46$, $p<.01$) sahip olduğu görülmüştür. Ölçek için yapılan geçerlik güvenirlik analiz sonuçları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Algılanan stres, geçerlik, güvenirlik.

ADAPTATION OF THE PERCEIVED STRESS SCALE IN CHILDREN (8-11 YEARS) INTO TURKISH

Abstract

The aim of the study is to adapt Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) developed by Snoeren & Hoefnagels (2014) into Turkish based on a group students. 380 students from Denizli/Turkey participated in the study. The results of confirmatory factor analysis demonstrated that this scale yielded one factor, as original form ($\chi^2/sd=1,58$, $p>.001$, $RMSEA=.039$, $RMR=.03$, $GFI=.98$, $AGFI=.96$, $CFI=.97$). Corrected item-total correlations ranged .34 to .54. The Cronbach alpha internal consistency coefficient of the scale was .76 and test-retest correlation was .71. Calculations for criterion-related validity of Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) were found to be significantly ($r=.46$, $p<.01$) positive related to depression. These results demonstrate that the Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) is a valid and reliable instrument.

Keywords: Perceived stress, validity, reliability.

* 1) Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından Hızlı Destek Projesi olarak desteklenmiştir (Proje Numarası: 2017HZDP015).

2) Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017 tarihinde düzenlenen IV. Ejer Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Günümüzde insan yaşamına ilişkin pek çok durumda stres sözcüğünün sıklıkla dile getirildiği gözlenebilir. Öyle ki bir yarışma programı, spor müsabakası ya da kişilerarası ilişkiler düzeyinde bireylerin “stres yaşadıkları” ya da “stresli oldukları” yönünde ifadelerini duymak olasıdır. Bu noktada Eskin-Harлак vd.’nin (2013: 132) belirttiği üzere stres, gündelik yaşamımızda kavramsal açıdan neyi çağrıştırdığı sorgulanmaksızın ifade edilen bir terim haline bürünmüş ve insan yaşamını önemli ölçüde etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Bireyin içsel ya da dışsal kaynaklı bir uyarıcıyı, kendisinde stres tepkisi ortaya çıkaracak bir tehdit olarak algıladığı en düşük şiddetteki uyarılma durumu stres eşiği olarak açıklanır. Dolayısıyla benzer koşullarda bulunan iki kişiden biri için stresli olan diğeri için stresli olmayabilir. Diğeri bir ifadeyle ortaya çıkan stres tepkisi, kişinin stres kaynağını nasıl algıladığıyla ilgili bir iç değerlendirme sonucudur (Uluğ 2010).

Tanımsal açıdan ele alındığında stres kişilerin içinde buldukları çevrenin istekleriyle baş edemediklerini hissettiklerinde yaşadıkları olumsuz duygular ve inançlar olarak betimlenebilir (Aronson-Wilson vd. 2012: 864). Cüceloğlu (2011: 321) ise stresi, "bireyin fizik ve sosyal çevredeki uyumsuz koşullar nedeniyle, bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayret" olarak tanımlamaktadır. Stres, aşırı gerginlik, aşırı uyarılma gevşeyememe, huzursuzluk gibi özelliklerle karakterize olan bedensel ve ruhsal sınırların tehdit edilmesi ve zorlanması ile kişide ortaya çıkabilen durumdur (Lovibond, P.F.-Lovibond, H.S. 1995: 335; Baltaş, A.-Baltaş, Z. 2012) Tanımları çoğaltmak mümkündür. Ancak anılan üç tanımdaki benzer vurgular açısından stres, bireylerin içinde buldukları çevreye uyumlarında yaşadıkları olumsuz duygular ile bedensel ve psikolojik açıdan sınırlarını aşan bir zorlanma durumu olarak ele alınabilir. Alanyazında stresin psikolojik açıdan olumsuz kabul edilen depresyon ve kaygı gibi kavramlarla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (Lovibond, P.F.-Lovibond, H.S. 1995: 337; Akın-Çetin 2007: 262).

Stres sadece yetişkinlerle ilgili bir kavram değildir (Wible 2013). Çocuklar ve ergenler tıpkı yetişkinler gibi stres yaşayabilirler. Çocukların ve ergenlerin yaşadıkları bu stres okulda akademik başarı sağlamak, arkadaş edinmek ve sürdürmek, aileleri ve öğretmenlerinin beklentilerini yönetmek gibi çeşitli durumlardan kaynaklanabilir (APA 2009: 1). Bununla birlikte çocukların ve ergenlerin aile ekonomisindeki yetersizlikler, beslenme, uyku ve egzersiz yapmadaki yetersizlikler, daha önceden var olan psikolojik ve davranışsal problemler, ebeveyn ve akranlardan yeterli sosyal desteğin alınmaması ve ailenin yaşadığı çevrenin çatışmalara ve suça yatkınlığı gibi durumlardan biri ya da birkaçına sahip olmaları halinde strese karşı daha savunmasız oldukları vurgulanmaktadır (Terzian-Moore vd. 2010: 2). Çocukların ana babalarından veya öğretmenlerinden çok sık "yap" mesajı almalarını, ödevlerle ve farklı programlarla aşırı dolu olmalarını, güvende oldukları duygusunu yitirmelerini, ana babaları ile nitelikli zaman geçirememelerini stres kaynakları olarak gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Smith 2002'den aktaran; Korkut-Owen 2015). Bir çocuğun strese tepkisi bir yetişkinin tepkisine benzemeyebilir. Çocukların sosyal, duygusal ve biyolojik gelişimleri gibi yaşlarına göre stres belirtilerinde de farklılık görülebilmektedir. Okul öncesi çocuklar sıklıkla ağlama, yeme ve uyku sorunları yaşama, saldırgan davranma ya da geri çekilme, tuvaletini kontrol etmeyi yitirme gibi bebeklik davranışlarına dönebilmektedir. İlkokul çağındaki çocuklar ise iştah kaybı, karın ağrıları, etkinliklerden uzak durma, üzüntü, depresyon, sızlanma aracılığı ile stresini göstermektedir (Longo 2000: 47). O'Rourke-Worzby't'e (1996'dan aktaran; Korkut-Owen 2015) göre, okula devamlı ve odaklaşmayla ilgili sorunlara sahip olma, öğretmenlerle çatışma yaşama, okulla ilgili kaygılar taşıma, akranlar arası ilişkilerde saldırganca davranmak gibi ilişki sorunlarıyla yüzleşme bazı durumlarda stres belirtileri olabilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde stresin, çocukların konsantre olma, istenen şeyleri hatırlama, kendi düşüncelerini kontrol etme ve odaklanma becerilerini zayıflattığı (Thompson 2014: 44)

beynin sağlıklı gelişimi ve bilişsel gelişim üzerine olumsuz etkileri olduğu (Middlebrooks-Audage 2008: 3; Levitt 2015: 10) ortaya koyulmaktadır. Çocuklar genellikle 10 yaş civarında stresle başa çıkmak için bazı bilişsel stratejileri uygulayabilir düzeye ulaşır (Saarni 1999). Fakat destekleyici tutum içerisinde olmayan ve karmaşa içerisindeki ailelerde çocuklar, strateji kullanamayacak kadar aşırı strese maruz kalabilirler (Klingman 2006). Buradan hareketle çocukların ne düzeyde stres yaşadıklarının ölçülebilmesi, bu çocuklara yönelik sunulabilecek psikolojik yardım hizmetleri bakımından oldukça önemli görülmektedir. Yapılan literatür taramasında stresi ölçmeye yönelik bazı ölçeklere rastlanmıştır. Bunlardan ilki ve ülkemizde yaygın olarak kullanılanı Cohen-Kamarck vd. (1983'ten aktaran; Bilge-Övce vd. 2009: 65) tarafından geliştirilen ve Bilge-Övce vd. (2009: 61-72) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Algılanan Stres Ölçeğidir. Aynı ölçek Eskin-Harлак vd. (2013: 132-140) tarafından 10 maddelik ve 4 maddelik olacak şekilde bir başka uyarlama işlemine daha tabi tutulmuştur. Ancak adı geçen ölçek ergenler ve yetişkinler için kullanılmaktadır. Literatür incelemesinde çocuklara (8-11 yaş) yönelik algılanan stres düzeyini belirleme amaçlı herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın amacı Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeğini Türkçeye uyarlamak ve geçerlik, güvenilirlik çalışmalarını yapmaktır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Çalışma çerçevesindeki veriler 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Denizli'de öğrenim gören ve araştırmaya basit tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile dâhil edilen 180 kız (%47.4) ve 200 erkek (%52.6) olmak üzere toplam 380 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubundaki öğrenciler 8-11 yaş arasında değişmekte olup yaş ortalaması 9.90'dır. Araştırma grubundaki öğrencilerin yaşlara göre dağılımına bakıldığında 8 yaşındaki öğrencilerin 52 kişi (%14), 9 yaşındaki öğrencilerin 87 kişi (%23), 10 yaşındaki öğrencilerin 87 kişi (%23), 11 yaşındaki öğrencilerin 154 kişi (%40) olduğu görülmektedir.

Orijinal Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği

Snoeren-Hoefnagels (2014) tarafından geliştirilen Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği (Perceived Stress Scale in Children 8-11 years) 9 maddeden oluşmaktadır. Tek boyutlu olan bu ölçek 4'lü likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçeğin orijinali, yaşları 8-11 arasında değişen ve yaş ortalaması 9.50 olan, 223 (100 kız, 123 erkek) öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .76 ve test-tekrar test korelasyonu .79 olarak bulunmuştur. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin yönergesinde çocuktan, geçen haftayı değerlendirdiğinde her bir maddenin kendisi için ne kadar uygun olduğuna ilişkin cevaplar vermesi istenmektedir. Ölçek sorularından alınan puanların yüksek olması, bireyin stres düzeyinin yüksek olması anlamına gelir. Ters madde bulunmayan ölçekte bireylerin aldıkları toplam puan 0 ile 27 puan arasında değişmektedir (Snoeren-Hoefnagels 2014: 478).

İşlem

Başka bir ülkede geliştirilmiş bir ölçme aracının geçerli ve güvenilir biçimde kullanılabilmesi için uyarlama çalışmasının birçok aşamadan geçmesi gerekmektedir. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'ni uyarlamak için ilk etapta elektronik posta yoluyla izin alınmıştır. İzin alınmasının ardından kapsam geçerliği çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin yapı geçerliğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ayrıca geçerlik analizlerinden biri olan ölçüt bağıntılı geçerlik yönteminden faydalanılmıştır. Güvenirlik analizleri için test-tekrar test yöntemi, ölçek maddelerine ilişkin madde-toplam korelasyonları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı yöntemlerinden yararlanılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için SPSS 16.0 ve AMOS 21 paket programları kullanılmıştır.

BULGULAR

Kapsam Geçerliliği

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin kapsam geçerliliği çalışmaları çerçevesinde ölçek, rehberlik ve psikolojik danışma, okul öncesi ve İngilizce eğitimi alanlarında 5 öğretim elemanı tarafından önce Türkçeye çevrilmiş, daha sonra tekrar İngilizceye çevrilerek çeviri ile orijinal form arasındaki tutarlılık incelenmiş ve uygulama alanındaki uzmanların önerileri doğrultusunda ölçeğin nihai formu ortaya konmuştur. Ortaya çıkan form Pamukkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden bir akademisyen tarafından Türkçe söz dizimi ve anlam yapısı açısından kontrol edilmiş ve ölçek uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Yapı Geçerliliği

Yurt dışında geliştirilen bir ölçme aracının uyarılma çalışmalarında sıklıkla başvurulan bir teknik olan doğrulayıcı faktör analizi, daha önceden yapı geçerliliği test edilmiş bir ölçeğin bu yapısını uyarlanmak istenen kültürde de koruyup korumadığının sınanması adına en etkili yoldur (Seçer 2015: 155). Doğrulayıcı faktör analizi araştırmacının elde ettiği yeni verilerin daha önceden belirlenmiş ve farklı çalışmalarda kullanılmış olan orijinal yapıya uyup uymadığını gösterir (Meydan-Şeşen 2015: 57). Doğrulayıcı faktör analizinin değerlendirilmesinde çeşitli uyum indekslerinden yararlanılmaktadır. Bunların en sık kullanılanları ki-kare uyumu (χ^2) ve ki-karenin serbestlik derecesine oranı, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Artırmalı Uyum İndeksi (IFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) olarak sıralanabilir. Bunlarla birlikte İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI), Normlandırılmamış Uyum İndeksi (NNFI ya da TLI) ve Ortalama Hataların Karekökü (RMR) de diğerlerine ek olarak kullanılabilir (Bayram 2016: 69-78; Çokluk-Şekercioğlu vd. 2014: 266-272). Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği' nin yapı geçerliliğini belirlemek için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde yukarıda anılan uyum indekslerinin tamamı dikkate alınmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi AMOS 21 paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

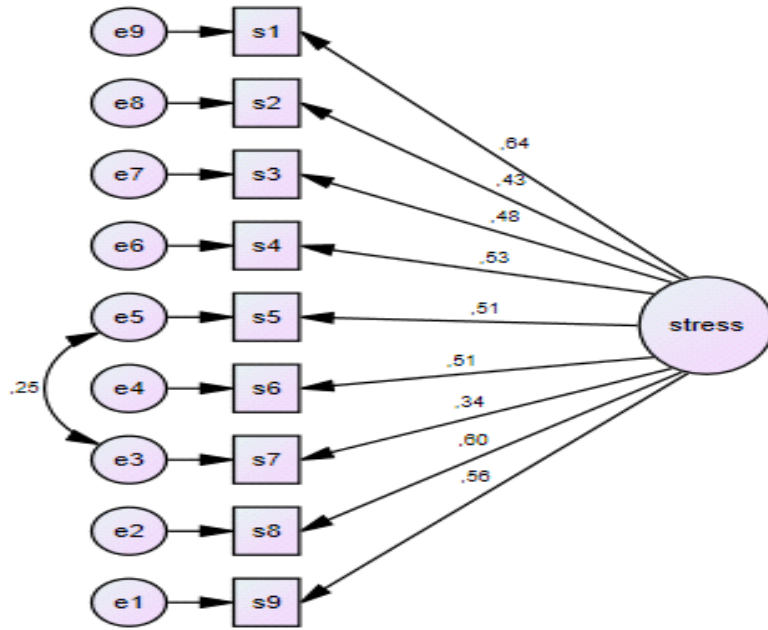
Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları şekil 1'de sunulmuştur. Şekil 1'de görüleceği üzere ölçeğe ait maddelerin standardize edilmiş faktör yükleri .34 ile .64 arasında değişmektedir. Model uyumu için modifikasyon önerilerine bakılmış ve 5. ile 7. maddeler arasında modifikasyon yapılmasının modeli güçlendireceği anlaşılmıştır. Bu bağlamda ilgili maddeler arasında modifikasyon gerçekleştirilmiştir. Modifikasyon işleminin ardından model uyum indeksleri incelenmiştir. Uyum indekslerine yönelik veriler tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Algılanan Stres Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

χ^2	χ^2/SD	NFI	IFI	CFI	GFI	AGFI	TLI	RFI	RMSEA	RMR
40.260	1.548	.932	.975	.974	.977	.961	.964	.906	.038	.030

Elde edilen bu sonuçlar ışığında Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeğinin iyi uyuma sahip olduğu ve orijinal yapısının Türk kültürü için doğrulandığı anlaşılmaktadır (Şimşek 2007: 89; Çokluk-Şekercioğlu vd. 2014: 266-272; Meydan-Şeşen 2015: 37; Seçer 2015: 190; Bayram 2016: 69-78).

Şekil 1. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeğine İlişkin Yol Diyagramı ve Faktör Yükleri

Ölçüt Bağımlı Geçerlik

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin ölçüt bağımlı geçerlik çalışmasında Kovacs (1981) tarafından geliştirilen ve Öy (1991) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. 27 maddelik ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği .80, ölçüt bağımlı geçerliği .61 olarak bildirilmiştir. Birey kendisine ilişkin son iki haftasını göz önünde bulundurarak maddeleri cevaplandırmaktadır. Ters puanlanan 13 maddenin yer aldığı ölçekte tüm maddelerden elde edilen puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilir. Bu araştırma kapsamında 8-11 yaşları arasında bulunan, yaş ortalamaları 9.95 olan 168 öğrenciden (73 kız, 95 erkek) toplanan verilerle yapılan analizde Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur.

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin ölçüt-bağımlı geçerliğinin saptanabilmesi için yapılan korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin ÇASÖ'den aldıkları puanlar ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ($r=.46$, $p<.01$) ilişki saptanmıştır.

Madde Analizi ve Güvenirlik Çalışmaları

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirliği çalışmaları Denizli ilinde öğrenim gören, 8-11 yaşları arasında bulunan, yaş ortalamaları 9.89 olan, 65 kız (%44,2) ve 82 erkek (%55,8) olmak üzere toplam 147 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. ÇASÖ öğrencilere üç hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen test-tekrar test korelasyon katsayısı $r=.71$ olarak bulunmuştur. Evers-VlietMurder vd.'ne (2000) göre test-tekrar test güvenilirliği için .60 ve üzeri korelasyon yeterli görülmektedir.

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin güvenilirliğinin incelenmesinde test-tekrar test yönteminin yanında ölçek maddelerine ilişkin madde-toplam korelasyonları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmalar için Denizli ilinde öğrenim gören, 180 kız (%47.4) ve 200 erkek (%52.6) olmak üzere toplam 380 öğrenciden veri toplanmıştır. Araştırma grubundaki öğrenciler 8-11 yaş arasında değişmekte olup yaş ortalaması 9.90'dır.

Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek için yapılan madde analizine göre ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .34 ile .54 arasında değerlere sahiptir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .76'dır (bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayısı Sonuçları

Madde No	Madde	Madde-Toplam Korelasyonu
1	Geçen hafta sakinleşmekte zorlandın mı?	.538
2	Geçen hafta çok fazla işin ya da ödevin olduğunu ama çok az zamanın kaldığını düşündün mü?	.354
3	Geçen hafta düşünmen gereken sorunlar oldu mu?	.416
4	Geçen hafta sınıfındaki diğer çocuklara kolayca kızdın mı?	.449
5	Geçen hafta bir sorun hemen çözülmediğinde sabırsızlandın mı?	.498
6	Geçen hafta olan kötü şeyleri düşündün mü?	.433
7	Geçen hafta bir şeyi beklerken sabırsızlandın mı?	.337
8	Geçen hafta kolayca keyfin kaçtı mı?	.497
9	Geçen hafta kolayca üzüldün mü?	.449
Cronbach Alpha = .76		

SONUÇ

Bu çalışmada, Snoeren-Hoefnagels (2014) tarafından geliştirilen Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Faktör analizi için Tabacknick-Fidell'e (2012) göre araştırma grubunun 300 kişi olması iyi, 500 kişi olması ise çok iyi olarak değerlendirilmektedir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğü öğrenci grubunun eleman sayısı bakımından istatistiksel analizlerin gerektirdiği yeterlilikte olduğu görülmüştür. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeğinin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-kare (χ^2), χ^2/sd , RMSEA, RMR, GFI, AGFI ve CFI'dır. Hesaplanan χ^2/sd oranının 5'ten küçük olması, RMSEA değerinin .10'dan düşük çıkması, GFI ve AGFI değerlerinin 90'dan yüksek olması model-veri uyumunu göstermektedir (Marsh-Balla vd. 1988; Marsh-Hocevar 1988). Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları orijinal formda olduğu gibi tek faktörlü yapının iyi uyum verdiğini ve orijinal faktör yapısının Türkçe formun faktör yapısıyla uyumunu göstermiştir ($\chi^2/sd=1,58$, $p>.001$, RMSEA=.039, RMR=.03, GFI=.98, AGFI=.96, CFI=.97).

Orijinal Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin ölçüt bağımlı geçerlik çalışması bulunmamaktadır. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışması için alanyazındaki ergen veya yetişkin stres ölçekleri incelenmiştir. Alanyazındaki stres ölçeklerinde ölçüt bağımlı geçerlik analizleri için depresyon kavramının tercih edildiği görülmektedir Akın-Çetin 2007; Çekiç-Akbaş vd. 2015; Eskin-Harlak vd. 2013; Lovibond, P.F.-Lovibond, H.S. 1995). Bu nedenle Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin ölçüt bağımlı geçerlik çalışması için, Kovacs (1981) tarafından geliştirilen ve Öy (1991) tarafından Türkçeye uyarlanması yapılan Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin ölçüt-bağımlı geçerliğinin saptanabilmesi için yapılan korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin ÇASÖ'den aldıkları puanlar ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ($r=.46$, $p<.01$) ilişki saptanmıştır. Bu sonuç ÇASÖ'nün iyi düzeyde ölçüt bağımlı geçerliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tezbaşaran'a (1996) göre bilimsel araştırmalarda kullanılan ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin .70 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin gerek iç tutarlık katsayısının gerekse test-tekrar test katsayısının .70'ten yüksek bulunması, güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Madde toplam korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yarayan bir analizdir. Madde toplam korelasyonunun .30 ve üzerinde değerler alması bireyleri ölçülen değişken açısından iyi ayırt ettiği şeklinde yorumlanır (Büyüköztürk 2016). Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği'nin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .34 ile .54 arasında değerlere sahip olduğu göz önüne alındığında, ölçeğin madde-toplam korelasyonları açısından yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Çocuklarda (8-11 Yaş) Algılanan Stres Ölçeği için yapılan geçerlik ve güvenilirlik sonuçları ÇASÖ'nün yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Türk kültürüne uyarlanan ölçek, 8-11 yaş arasındaki çocukların algıladıkları stres düzeyini belirlemeye yönelik elverişli araçlardan birisi olabilir. Snoeren-Hoefnagels (2014) tarafından geliştirilen ÇASÖ'yü Türk kültürüne kazandırmayı amaçlayan bu çalışma ile ÇASÖ'nün orijinalinde olduğu gibi tek boyutlu, geçerli ve güvenilir bir ölçeğe ulaşıldığı söylenebilir. Yapılan araştırmalarda çocukların genellikle 10 yaş civarında stresle başa çıkmak için bazı bilişsel stratejileri uygulayabildiği (Saarni 1999), fakat destekleyici tutum içinde olmayan ve karmaşa içerisindeki ailelerde çocuklar aşırı strese maruz kaldıkları için bu stratejileri kullanamadıkları (Klingman 2006) ifade edilmektedir. Psikiyatrist, psikolog ve psikolojik danışmanlar bu ölçek aracılığıyla 8-11 yaş arasındaki çocukların ne düzeyde stres yaşadıklarını ölçerek, çocuklara gereken psikolojik yardım hizmetlerini sunabilirler. Bu ölçeğin geçerlik güvenilirlik analizleri Denizli il merkezinde yaşayan 8-11 yaş arasında bulunan çocuklarla yapılmıştır. Gelecek araştırmalarda bu ölçek kullanılarak 8-11 yaşındaki çocuklarda stres düzeyini ortaya koyacak çalışmalar gerçekleştirilebilir.

SUMMARY

Stress is a physical and mental condition that is characterized by extreme tension, overstimulation and restlessness. Researches have revealed that stress has a positive relation with the useless variable, such as: depression and anxiety. Stress is not just about adults. Children and adolescents can experience stress just like adults. This stress, which children and adolescents experience, can stem from a variety of situations, such as achieving academic success in school, making and maintaining friendship, managing family and teacher expectations. It is also emphasized that children and adolescents are more vulnerable to stress if they have one or more of the following: inadequacy in family economics, inadequacy in nutrition, sleep and exercise, pre-existing psychological and behavioral problems, and inadequacy of social support from parents and peers. There may also be a difference in stress symptoms according to their age, such as social, emotional and biological development of children. For example, pre-school children often return to infantile behavior, such as crying, experiencing eating and sleeping problems, aggressive behavior or withdrawal. Children in the age of primary school may experience loss of appetite, abdominal pain, avoidance of activities, sadness, depression, whining. Children usually reach a level of cognitive strategies to cope with stress around the age of 10 years. However, children who are not in a supportive environment may be exposed to excessive stress so that they can not use cognitive strategies. Therefore, the measurement of how much stress children experience can be very important in terms of the psychological help services that can be offered to these children. Some scales for measuring stress were encountered in the literature survey. However, these scales are used for adolescents and adults. In the literature review, no measuring instrument was found to determine the perceived stress levels for children. Therefore, the aim of the study is to adapt

Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) into Turkish on a group students. 380 students from Denizli/Turkey participated in the study. The results of confirmatory factor analysis demonstrated that this scale yielded one factor, as in the original form ($\chi^2/sd=1,58$, $p>.001$, $RMSEA=.039$, $RMR=.03$, $GFI=.98$, $AGFI=.96$, $CFI=.97$). Corrected item-total correlations ranged from .34 to .54. The Cronbach alpha internal consistency coefficient of the scale was .76 and test-retest correlation was .71. Calculations for criterion-related validity of Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) were found to be significantly ($r=.46$, $p<.01$) positive related to depression. These results demonstrate that the Perceived Stress Scale in Children (8-11 years) is a valid and reliable instrument. Researchers can use this scale in future studies to determine the level of stress in children (8-11 years).

KAYNAKÇA

- AKIN, Ahmet-ÇETİN, Bayram (2007). "The Depression Anxiety and Stress Scale (DASS): The Study of Validity and Reliability". *Educational Sciences: Theory and Practice* 7 (1): 241-268.
- American Psychological Association (APA) (2009). Stress in America. <http://www.apa.org/news/press/releases/stress/2009/signs-stress.pdf> [15.01.2017].
- ARONSON, Elliot & WILSON, Timothy D. vd. (2012). *Sosyal Psikoloji* çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yay.
- BALTAŞ, Acar-BALTAŞ, Zuhul (2012). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 29. bs.
- BAYRAM, Nuran (2016). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Yayıncılık. 3. bs.
- BİLGE, Ayşegül-ÖĞCE, Filiz vd. (2009). "Algılanan Stres Ölçeği'nin Türkçe Versiyonunun Psikometrik Uygunluğu". *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2 (25): 61-72.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2016). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yay. 22. bs.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2011). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 22. bs.
- ÇEKİÇ, Ali-AKBAŞ, Turan vd. (2015). "Anne Baba Stres Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 14 (3): 647-667.
- ÇOKLUK, Ömay-ŞEKERCİOĞLU, Güçlü vd. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 3. bs.
- ESKİN, Mehmet-HARLAK, Hacer vd. (2013). "Algılanan Stres Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi". *New/Yeni Symposium Journal* 51 (3): 132-140.
- EVERS, Arne & VLIET-MULDER, Con J. et al. (2000). *Documentatie Van Tests en Test Research in Nederland (Documentation of Tests and Test Research in the Netherlands)*. Assen: Van Gorcum.
- KLINGMAN, Avigdor (2006). "Children and war trauma". *Handbook of child psychology*. eds. W. Damon & R. Lerner. New York: Wiley. 6th ed.
- KORKUT-OWEN, Fidan (2015). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık. 4. bs.
- KOVACS, Maria (1981). "Rating Scales to Assess Depression in School-Aged Children". *Acta Paedo-Psychiatrica* (46): 305-315.
- LEVITT, Pat (2015). Toxic Stress and its Impact on Early Learning and Health: Building a Formula for Human Capital Development. https://www.purdue.edu/hhs/hdfs/fii/wp-content/uploads/2015/07/s_wifis32c02.pdf [05.02.2017].
- LONGO, Mary F. (2000). "Lightening the Load for the Pressured Child". *The Education Digest* 66 (1): 47-49.
- LOVİBOND, Peter F. & LOVİBOND, Susan H. (1995). "The Structure of Negative Emotional States: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scale (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories". *Behaviour Research and Therapy* (33): 335-343.
- MARSH, Herbert W. & BALLA, John R., et al. (1988). "Goodness-of-Fit Indexes in Confirmatory Factor Analysis: The Effect of Sample Size". *Psychological Bulletin* (103): 391-410.
- MARSH, Herbert W. & HOCEVAR, Dennis (1988). "A New More Powerful Approach to Multitrait-Multimethod Analyses: Application of Second-Order Confirmatory Factor Analysis". *Journal of Applied Psychology* (73): 107-117.
- MEYDAN, Cem Harun-ŞEŞEN, Harun (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- MIDDLEBROOKS, Jennifer S. & AUDAGE, Natalie C. (2008). The Effects of Childhood Stress on Health Across the Lifespan. http://health-equity.pitt.edu/932/1/Childhood_Stress.pdf [28.01.2017].

- ÖY, Belma (1991). "Çocuklar için Depresyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Türk Psikiyatri Dergisi* (2): 132-136.
- SAARNI, Carolyn (1999). *The Development of Emotional Competence*. New York: Guilford.
- SEÇER, İsmail (2015). *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık. 2. bs.
- SNOEREN, Froukje & HOEFNAGELS, Cees (2014). "Measuring Perceived Social Support and Perceived Stress Among Primary School Children in the Netherlands". *Child Ind Res* 7(3): 473-486.
- ŞİMŞEK, Ömer Faruk (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- TABACHNICK, Barbara & FIDELL, Linda (2012). *Using Multivariate Statistics*.(6. Edition). New York: Harper Collins College Publishers.
- TERZIAN, Mary & MOORE, Kristin A. et al. (2010). Assessing Stress in Children and Youth: A Guide for out-of-School Time Program Practitioners. Brief Research to Result. https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2010/10/Child_Trends-2010_10_05_RB_AssessingStress.pdf [27.01.2017].
- TEZBAŞARAN, A. Ata (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yay.
- THOMPSON, Ross A. (2014). Stress and Child Development. https://www.fcd-us.org/assets/2014/07/24_01_02.pdf [30.01.2017].
- ULUĞ, Mücella (2010). *Stres*. İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Yay.
- WIBLE, Carrie (2013). Why You Should Fake a Smile: How Your Emotions Affect Your Student's Learning. <http://www.opencolleges.edu.au/informed/features/contagious-emotions/> [27.01.2017].